

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

НАЙУЖИВАНІШІ ХУДОЖНІ ЗАСОБИ

Алеггорія – риси людини перенесено на тварин (найчастіше в байках).

Алітерація – накопичення однакових приголосних (*Рече та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива*).

Анафора – єдинопочаток: кожен рядок строфи починається з одного й того ж слова, або кожна строфа починається з однакового рядка.

Антитеза – протиставлення (антонімічні пари).

Асиндетон – безсполучниковість між однорідними членами речення або ж частинами складного речення.

Асонанс – накопичення однакових голосних (*О Панно Інно, панно Інно*).

Гіпербола – перебільшення (*весь світ не знав такого Бога*).

Градація – нарощення, від меншого до більшого (*біжить, спішить, летить*).

Епітет – художнє означення (*буйний вітер, теплий погляд*).

Епіфора – єдинозакінчення.

Інвектива – різке засудження, сатиричне викриття.

Інверсія – непрямої порядок слів (означення після означуваного слова, підмет після присудка: *Захопила жахом зоря Над лісом...*).

Іронія – прихована насмішка.

Літота – применшення.

Метафора – перенесення на основі схожості (*гірський хребет*).

Метонімія – перенесення на основі суміжності (*читаю Сосюру*).

Карикатура – сатиричний або гумористичний малюнок критично-викривального характеру.

Обрамлення – на початку і в кінці повторюється.

Оксиморон (оксюморон) – поєднання непоєднуваного (*Крізь сльози сміяться, На нашій – не своїй землі, З журбою радість обнялась*).

Панегірик – звеличення.

Паралелізм – віддзеркалення внутрішнього стану героя і стану природи (*весна – кохання*).

Персоніфікація = *уособлення* = «*оживлення*» – надання неживому ознак живого (*вітер віє, сонце сміється*).

Полісиндетон – багатосполучниковість.

Порівняння – зворот, приєднаний словами *як, мов, ніби, наче, неначе* тощо.

Рефрен – повтор слів, рядків.

Риторичні фігури – питання, звертання, оклики.

Сарказм – зла, уїдлива насмішка.

Сатира – гостра критика чогось із недобррозичливістю чи навіть злістю.

Символ – підтекст слова, що воно символізує (*хрест – символ страждань, спокути*).

Синекдоха – перенесення за кількісним співвідношенням (*Копійка любить лік*).

Шарж – різновид карикатури, у якому сатиричні тенденції поступають перед м'яким, доброзичливим гумором.

ТЕМА №1

РОДИ ТА ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ					
ЖАНРИ	епос	ліро-епос	лірика	драма	Усна народна творчість
	<p>прислів'я приказки анекдоти загадки міфи легенди казки: – про тварин – побутові – героїко-фантастичні</p>	<p>балади історичні пісні думи билини</p>	<p>1) календарно-обрядові: <i>зимовий цикл:</i> колядки щедрівки <i>весняний цикл:</i> веснянки, гаївки (гаїлки) великодні <i>літній цикл:</i> русальні, купальські, обжинкові, жниварські (<i>зажинкові, жнивні, обжинкові</i>)</p> <p>2) соціально-побутові: станові, козацькі, кріпацькі, рекрутські, бурлацькі, наймитські, стрілецькі, повстанські та ін.</p> <p>3) родинно-побутові: <i>обрядові:</i> весільні, пологові, хрестинні, поховальні, плачі <i>необрядові:</i> колискові, пісні про кохання, про родинне життя, про долю матері, сироти, удови тощо.</p>	<p>пісні-ігри вертеп народна драма (<i>сватання, весілля, похорон</i>)</p>	
<p>новела оповідання повість роман роман-епопея</p>	<p>співомовка балада байка поема роман у віршах</p>	<p>Сонет ода гімн елегія</p> <p>За тематикою ліричні твори поділяють на: – інтимну лірику – пейзажну лірику – філософську лірику – громадянську лірику – патріотичну (дехто її відносить до громадянської)</p>	<p>драма комедія трагедія трагікомедія драма-феєрія водевіль</p>	Художня література	

УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ

<p>Історичні пісні Теорія літератури (ТЛ): Історичні пісні – це фольклорний жанр, який належить до ліро-епосу. У них розповідають про конкретні історичні події чи реальні постаті. Історичні пісні мають мелодію, у них можна визначити розмір.</p>	<p>«Ой Морозе, Морозенку» У творі оспівана загибель молодого козака Морозенка з відомого роду Морозів. Бій відбувається на Савур-могили. Змальовано боротьбу козаків проти татар. Мати Морозиха, йдучи в місто, передчуває лихо (1): У творі використано сталі епітети (художні означення): <i>славний козаче, сивий коник, висока могила, криваві стрічки</i>. Є анафора (єдинопочаток) – (2): Строфи дворядкові.</p>	<p>1) <i>Ой щось рано-ранесенько стає мак розпускатись, Мабуть, син мій Морозенко в неволю попаєся.</i></p> <p>2) <i>Ой Морозе-Морозенку, ти славний козаче, За тобою вся Україна тяжко-важко плаче!</i></p>
<p>«<i>Чи не той то хміль</i>» – пісня належить до періоду козацько-польських воєн, зокрема Хмельниччини (1648–1657).</p>	<p>«<i>Чи не той то хміль</i>» В основі твору – одна з найвизначніших подій війни під проводом Б. Хмельницького – перша перемога під Жовтими Водами 5 травня 1648 року. Ідея – плекання поваги до талановитого полководця – Б. Хмельницького. Образ гетьмана поетизовано й героїзовано. У пісні є елемент діалогу між народом і ватажком (натяк на близькі та довірливі стосунки між ними). Використано паралелізм (1):</p>	<p>1) <i>Чи не той то хміль, що коло тичин в'ється? Гей, той то Хмельницький, що з ляхами б'ється.</i></p>

Пісні Марусі Чурай

Маруся Чурай жила в Полтаві, мала чудовий голос, складала пісні. Сучасниця Богдана Хмельницького.

«Засвіт встали козаченьки»

Соціально-побутова пісня

Пісня побудована у формі діалогу між матір'ю й козаком, який їде захищати свій край. Він просить матір подбати про його кохану Марусю. Матір зауважує (1): У творі багато пестливих слів (2, 3): *синочку, неділеньки, матусенько, вороненьки*.

Пісня має **обрамлення** (починається і закінчується тією самою строфою): *Засвіт встали козаченьки В похід з полуночі, Заплакала Марусенька Свої ясні очі.*

- 1) – Яка ж бо то, мій синочку,
Година настала,
Щоб чужая дитиночка
За рідную стала?
- 2) – Прощай, милий мій синочку,
Та не забувайся,
За чотири неділеньки
Додому вертайся!
- 3) – Ой рад би я, матусенько,
Скоріше вернуться,
Та щось кінь мій вороненький
В воротях спіткнувся.

І. Котляревський використав як вступну арію Наталки в п'єсі «Наталка Полтавка».

«Віють вітри, віють буйні»

Родинно-побутова пісня

Тема твору – зображення почуттів самотньої дівчини, яка порівнює себе з билиною в полі, що росте в піску на сонці.

Паралелізм: *дерева гнуться – сльози не ллються.*

Риторичне звертання: *Де ти, милий, чорнобривий? (1):*

*Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуться...
Ой як болить моє серце,
А сльози не ллються!*

*Трачу літа в лютім горі
І кінця не бачу,
Тільки тоді і полегша,
Як нишком поплачу.*

- 1) *Де ти, милий, чорнобривий?
Де ти? Озовися!
Як я, бідна, тут горюю,
прийди подивися.*

<p>Народні балади Тл. Балада – віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного чи героїчного змісту з трагічним завершенням.</p>	<p>Балада «Ой летіла стріла» має трагічний зміст: удовиний син гине від ворожої стріли. За ним тужать мати (<i>Де матінка плаче, Там Дунай розлився...</i>), сестра (<i>Де плаче сестриця, Там слізок криниця...</i>) та мила дівчина (<i>Де плаче миленька – Там земля сухенька</i>). Мати й сестра тужитимуть ще довго, а мила швидко забуде втрату. У творі є гіпербола (перебільшення: від сліз <i>Дунай розлився, сліз криниця</i>), метаморфози (перетворення – 1), трикратність (три зозулі).</p>	<p>1) <i>Летять три зозуленьки, І всі три рябенькі: Одна прилетіла, В головоньках сіла; Друга прилетіла, Край серденька сіла; Третя прилетіла Та в ніженьках сіла.</i></p>
<p>Думи Тл. Дума – жанр народного ліро-епосу. Великий твір переважно героїчного змісту, виконуваний <u>рецитативом</u> у супроводі бандури або кобзи. Дума відрізняється від історичної пісні тим, що в піснях є стала мелодія (можна визначити розмір, кількість складів у рядках однакова), а в думі кількість складів у рядках різна й розмір визначити неможливо.</p>	<p>«Дума про Марусю Богуславку» Одна з найвідоміших козацьких дум. Це історія про дівчину з містечка Богуслава, яка потрапляє в турецьку неволю. Вона звільняє козаків, що сидять 30 років у темниці. Маруся привітала їх з Великоднем, за що козаки почали її проклинати. Хоча жінка визнає бранців, але не тікає з ними, бо вже має дітей від турка та «потурчилася, побусурменилася».</p> 	<p><i>Що на Чорному морі, На камені біленькому, Там стояла темниця кам'яная. Що у тій-то темниці пробувало сімсот козаків, Бідних невольників...</i></p> <p><i>То до їх дівка-бранка, Маруся, попівна Богуславка, Приходжає, Словами промовляє: «Гей, козаки, Ви, бідні невольники! Угадайте, що в нашій землі християнській за день тепера?»</i></p> <p><i>...Ой визволи, Боже, нас всіх, бідних невольників, З тяжкої неволі, З віри бусурменської, На ясні зорі, На тихі води, У край веселий, У мир хрещений!</i></p>

ДАВНЯ УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Монументалізм

Тл.

Ознаки монументалізму:

- короткі афористичні речення (*Будемо живі або мертві*);
- використання сталих зворотів: *зломити спис, поставити стяг, напитися шоломом води*;
- засудження міжусобних чвар;
- осуд язичництва.

«Повість минулих літ»

Найперший літопис, укладений у Києві на початку XII ст. Було три редакції: 1) Нестора Літописця; 2) ігумена Сильвестра; 3) невідомого автора. Оригінали втрачено, дійшли списки – Патівський та Лаврентіївський (XIV–XV ст.).

Легенди:

Про заснування Києва. Апостол Андрій Первозваний під час подорожі по Дніпру напроорокував, що на пагорбах постане «город великий і церков багато воздвигне Бог». Згадано давню легенду про Кия, Щека, Хорива та їхню сестру Либідь, які заснували нове місто, згодом назване на честь Кия (1).

Про помсту княгині Ольги. Княгиня Ольга жорстоко помстилася древляням за вбивство її чоловіка Ігоря: узяла в облогу місто й зажадала данину у вигляді голуба й горобця від кожного двору. Уночі птахів відпустили, прив'язавши їм до ніг клоччя з сіркою, яке підпалили. Місто згоріло, а жителів, які врятувалися від пожежі, узяли в полон (2).

1) *«І були три брати: один на ймення Кий, а другий – Щек, а третій – Хорив, і сестра їхня – Либідь. Кий сидів на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щекавицею, а Хорив – на третій горі, чезреш що і прозвана вона Хоривицею. І збудували вони городок в честь свого старшого брата й нарекли його Києвом».*

2) *«І коли зійшлись обидва війська, кинув списа Святослав на древлян. Спис пролетів між вухами коня і впав коневі у ноги, бо Святослав був ще дитиною. І сказав Свенельд, воевода батька його: «Князь уже почав. Удармо ж, дружино, за князем!» І перемогли древлян».*

Орнаменталізм (готика)

ТЛ.

Ознаки:

- 1) Мозаїчність композиції: екскурси в минуле, відступи.
 - 2) Світ – це система символів.
 - 3) Багата тропіка.
 - 4) Складна синтаксична будова тексту.
 - 5) Оспівування аскетизму.
- В основі твору – реальні історичні події 1185 року про похід новгород-сіверського князя Ігоря на половців – кочовиків, які постійно нападали на Київську Русь.
Автор – анонім.

«Слово про похід Ігорів»

Тема твору – невдалий похід князя Ігоря (у живих залишилося лише 15 воїнів).

Твір належить до ліро-епосу, нагадує за формою українські думи. Жанр – героїчна поема / повість.

Композиція твору:

1. Заспів (1) – звернення до давніх часів (вимисла Бояна) і до подій сучасних.
 2. Збір Ігрового війська. Знаки-попередження (за-темнення сонця).
 3. Перша битва – перемога над половцями.
 4. Друга битва – «крававий пир», тривала півтори доби на річці Каялі, змальовано за зразком народних дум: «*Бились день, другий, на третій упали стяги Ігореві...*»
 5. Пророчий сон Святослава й Золоте слово, у якому – ідея твору: єднатися треба, захищаючи землю Руську.
 6. Плач Ярославни, яка звертається до сил природи, щоб вони захистили її чоловіка.
 7. Утеча Ігоря з полону й повернення в Київ, де його радісно вітають міщани.
- Сюжет:** події у творі подано непослідовно: вступ про співця Бояна, сон князя Святослава (київського), плач княгині Ярославни в Путивлі – ці сцени вплетені в загальну канву «Слова...».

Місце дії:

Путивль, річка Каяла, Київ, річка Дон.

- 1) *Чи не гоже було б нам, браття, Розпочати давніми словами Скорбну повість про Ігорів похід, Ігоря Святославовича? – А зачати нам отую пісню По сьогоднішніх бувальщинах, Не по наміслу Бояновім.*

Головний образ – земля Руська.

Головний персонаж – Ігор.

Персонажі:

Ігор Святославович – князь новгород-сіверський.

Ігор: «*Або голову зложити, або напитися шоломом з Дону,*»
«*Лучче потятими бути, ніж полоненими...*»

Брат Всеволод – князь Трубчевський (Буй-Тур Всеволод) – загинув у бою.

Син Володимир – князь путивльський.

Племінник Святослав – князь рильський – загинув у бою.

Ярославна – дружина Ігоря.

Князь Святослав київський.

Овлур – тлумач у половців, русич, який допомагає втекти Ігорю.

Половецькі хани Гзак і Кончак.

Бароко**ТЛ.**

Бароко – стиль у мистецтві, для якого характерні химерність, пишність форм. У літературі ознаками бароко є багатство порівнянь, метафор, звернення до такого жанру, як байка. В Україні цей стиль отримав назву «козацьке бароко», бо припав на період козаччини.

Найвідоміший представник – Сковорода – філософ, композитор, поет, байкар. На його могилі написано: *«Світ ловив мене, та не впіймав»*. За життя жоден твір Сковороди не був надрукований. А з 1838 р. – заборонені будь-які публікації.

Дві найвідоміші збірки:

«Сад божественних пісень» – 30 поезій,
«Байки харківські» – 30 байок.

**Григорій Савич
Сковорода
(1722–1794)**

«Всякому місту – звичай і права» – 10-та пісня.

Написано в сатиричному тоні. Кожна строфа має 6 рядків. 5–6-й рядок – **рефрен** (повтор) (1):

На головне питання автор дає відповідь в останній строфі (2):

«De Libertate» (Свобода)

Твір написаний як відповідь на заборону та зруйнування Катериною II Запорозької Січі в 1775 році. Автор побоюється втратити свободу, яку порівнює із золотом. В останніх рядках прославляє Богдана Хмельницького (3):

*Всякому місту — звичай і права,
Всяка тримає свій ум голова;
Всякому серцю — любов і тепло,
Всякеє горло свій смак віднайшло.*
1) *Я ж у полоні на в'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.*

2) *Хто ж бо зневажить
страшну її сталь?
Той, в кого совість
як чистий кришталь.*

De Libertate [1]

*Що є свобода? Добро в ній яке?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне:
зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш балото.
О, якби в дурні мені не пошитись,
Щоб без свободи не міг
я лишитись.*
3) *Слава навіки буде з тобою,
Вольності отче, Богдане-герою!*

[1] Про свободу (пат.).

ТЛ.

Байка – невеликий віршований або прозовий алегоричний твір з повчальним змістом. Головна думка – у моралі (Сковорода називав **силою**).

Григорій Савич Сковорода (продовження)

«Бджола та Шершень»

Головна ідея – ідея спорідненості («сродної») праці. Праця для кожного з нас має відповідати нашій природі.

Головні персонажі – Бджола та Шершень.

Образ Бджоли (1):

Шершень не може зрозуміти Бджолу, бо народжений для іншого (2):

Сила (мораль) байки в кілька разів більша за основну частину й виглядає як філософський трактат.

Сковорода згадує філософів Катона, який стверджує, що «сродна» праця додає сил, та Епікура, який продовжує, що така праця «потрібне робить неважким, а важке – непотрібним» (3):

1) *Герб мудрої людини, що в природженому ділі трудиться. Нам незрівнянно більша втіха збирати мед, ніж сложивати.*

2) *Це образ людей, що живуть крадіжкою чужого і родилися на те тільки, щоб їсти і пити.*

3) *Але треба розібратися, що то значить – жити за призначенням. Це не закон тваринних членів і похоті нашої, але означає це блаженне єство, що зветься в богословії трисонячне, котре всякій живій істоті її призначення і відповідність приписує. Про це єство сказав древній Епікур таке: «Вдячність моя блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке – непотрібним».*

НАУЖИВАНІШІ ХУДОЖНІ ЗАСОБИ 4

ЗМІСТ

ТЕМА 1. РОДИ ТА ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ 5

ТЕМА 2. УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ 6

ДАВНЯ УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА 9

ТЕМА 3. Повість минулих літ 9

ТЕМА 4. Слово про похід Ігорів 10

ТЕМА 5. Григорій Сковорода 11

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА 13

ТЕМА 6. Іван Котляревський 13

ТЕМА 7-8. Тарас Шевченко 15

ТЕМА 9. Пантелеймон Куліш 19

ТЕМА 10. Іван Нечуй-Левицький 20

ТЕМА 11. Панас Мирний 21

ТЕМА 12. Іван Карпенко-Карий 22

ТЕМА 13. Іван Франко 23

ТЕМА 14. Михайло Коцюбинський 25

ТЕМА 15. Василь Стефаник 27

ТЕМА 16. Оляга Кобилянська 28

ТЕМА 17. Леса Українка 29

ТЕМА 18. Микола Вороний 30

ТЕМА 19. Олександр Олесь 31

НОВІТНЯ УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА 32

ТЕМА 20. Павло Тичина 32

ТЕМА 21. Максим Рильський 34

ТЕМА 22. Микола Хвильовий 35

ТЕМА 23. Володимир Сосюра 36

ТЕМА 24. Юрій Яновський 37

ТЕМА 25. Валер'ян Підмогильний 38

ТЕМА 26. Остап Вишня 39

ТЕМА 27. Богдан-Ігор Антонич 40

ТЕМА 28. Микола Куліш 41

ТЕМА 29. Олександр Довженко 42

ТЕМА 30. Олесь Гончар 43

ТЕМА 31. Андрій Малишко 44

ТЕМА 32. Василь Симоненко 45

ТЕМА 33. Григор Тютюнник 47

ТЕМА 34. Василь Стус 48

ТЕМА 35. Іван Драч 49

ТЕМА 36. Дмитро Павличко 50

ТЕМА 37. Ліна Костенко 51

ТЕМА 38. Василь Голубородько 53

ТЕМА 39. Євген Маланюк 54

ТЕМА 40. Іван Багряний 55

ЛІТЕРАТУРНІ УГРУПОВАННЯ ТА ОБ'ЄДНАННЯ 56

ЛІТЕРАТУРНІ НАПРЯМИ 59

ЛІТЕРАТУРНІ ДИКТАНТИ 60

ТЕСТИ 119

ПРОГРАМА З УКРАЇНЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 183